

PREUS

A cà Un trimestre 0,75
A fora id. 1,00
Al Extranjer id. 1,50

Número solt
15 cts.

M. F. G. D. Bartomeu Pascual
Rector Buñola
Geminari - Palma

QUINZENARI CATOLIC MALLORQUI

Any 15 de Juniol de 1920

PER DEU I PER MALLORCA

Redacció i Administració
Quatre Cantons, 3

MALLORQUINISME

Continuació.

Conferència donada a Palma per Mossen L. Ribet.

Els brassos d'una patria tenen un poder màgic per retenir els fills qui la troben. El contacte amb les cendres heròiques té un gran poder de contaminació. Les cròniques conserven encare l'aroma del nostre bres tallat en la llengua d'un roure català. No anaven debades les omores colossals a burxar a l'orena, com diuen «Els negadors» a poetes en les insomnes nits d'inspiració. Sobre tot la confiança amb En Muntaner té un poder fatal de contaminació. Per això té tan torva e iracunda migest i *L'ombra de En Muntaner* del salvissim Thomàs Fortesa.

Pero aqueis cants eren solitaris. Se perdien, penyes avall, pel rost de Miramar; i Mallorca agonisava. Què tenia? Piètorà, de mallorquinisme. Va haverhi un instant de crisis. Filla de aquest gran moment es la poesia *L'Harpa*, poesia ampla i sonora com una campana. Pero'l part s'inflava i la campana mateixa gemegosa va haver de tocar a bateig triunfal amb la cançó: *Poder del Harpa!*

Qui hi ha que s'en penedi de tots nosaltres, fills d'aquella generació si aquells escolans d'un culta proscrit, si aquells ermitans d'un esvait ascetisme tocaven lentament la queda, la queda trágica de la nostra rassa, qui hi ha qui s'en penedi d'esserse vestit i haver comparegut al temple com si haguessen tocat a missa d'auba? Qui hi ha qui s'en penedi, si filla d'aquelles anyorances romàntiques es «L'espurna» d'un poeta aquí present (i que no per esser present tenc de deixar de dirho) «L'Espurna», calenta proclama d'un pan catalanisme en que tota una patria se fa dona? Qui ha qui se'n penedi si filla d'aquelles indecisions es l'oda «L'Héroo» que per mi ja es una cosa plasmant i definitiva; per mi es una àguila fuita del mar de Tebes aont Píndar ne feia cria heróica, i que no obstant vull que son major elogi sia el dirne qu'es

no més un ba bacei de la gran oda qu'ha d'escomente l'Héroo qu'ha de venir entre un inquiet vibra de p'ims èpiques?

Benhajan les mans qui sembraven enfantine, selvages a no contes de que florissen dins el mitg i pertuassessen l'elènera monarquia d'una rema bandeja ja. Benhajan les mans qui sembraven viles d'aitar per que endiu-menjassen les competes del nostre poble qu'havian de cantar els morts; però que tal vent conta la mitologia que de les dents sembra les del drac monstrós de Píra ne sorti una missa hòrrida de llases i de guerrers crina s amb crineres de cavals salvages, e la mansa llavor floralesca ne sorti un exèrcit. Benhajan pena sempre els qui cavant troncs avall del arbre gent i ci, varen haver d'enfondir siges i sigles de desconexensa pero que al cap d'avall vora la rel sagrada se trobaren amb eis qui cavaven a l'altra banda, brassos i amb la boca sobre la boca amb un bes de reconciliació qui no s'ha de ro npre mai per mai.

Quin patriotisme se'n pot ofendre d'aixó? Seria estat més patriòtic que no haguésse a d'exte morir i dur a n'el cementeri de l'història aont ni creu hi ha, ni cap inscripció qui conservi el nom dels pobles morts; que nos hi haguéssem deixat dur amb la marxa al sò de la qual s'esfondrava el nostre poder colonial, i que ens haguéssem deixats tirar a una ossera sense resurrecció? Aixó és sencillament lo més antipatriòtic que se pot concebre! Els pobles, com tots els organismes vius creixen de part de dins. Un organisme qui necessita injeccions, mala senyal. Un poble que per curar de ferides obertes, necessita tires i pell d'un altre poble, indica qu'es lluiç. Què seria estat l'estat de Roger de Llúria si de tots els navilis n'hagués volgut fer un? Quin poble ho pot exigir d'un altre poble? Quin poble encara que ho vulga fer té dret a arrancarse'l cor o'l cervell, troncos de la vida? Cap, perque negú té dret al suícidí. Qui abomina de la avior atreu sobre son front la maldició de la mare; i la maldició de la mare arrabassa els fonaments de les nacions.

Mostra d'un patriotisme així serà lo

qu'ha fet l'Ajuntament de Castelló de la Plana qu'ha conmemorat lo seté centenari de la naixensa del Conqueridor amb la gran festa següent que tenerea la paciència d'ascoltar:

A Castelló de la Plana

Commemorant el VII centenari del rei En Jaume.

En una de les darreres sessions del municipi de Castelló de la Plana, se commemorà, d'una manera a l'inversa de lo que pertany, el VII centenari del naixement del molt alt i poderós Rei En Jaume I.

En tots els pobles catalans que s'han sabut honorar a si mateixos s'ha tributat afectuosos recorts a la gloriosa memoria del nostre gran Rei, escrits son nom en pedra i en bronze pera perpetuarlo en les generacions que vindrán.

Doncs a Castelló ho han fet al revés. Reunint l'Ajuntament en sessió ordinària de segona convocatoria baix la presidència del alcalde don Carles G. Expresati i acudint ademés d'este. quatre concejals; i quatre!!!, el regidor Jos. p. Juan Valero proposà que's cambiara'l nom del carrer del «Rey Don Jaume» per el de «Darwin». El alcalde, «reconociendo muy justa la petición», s'adhiri a ella i fou aprobada per unanimitat.

Així, ab aquestes paraules ens ho comuniquen desde aqueis terres catalanes-valencianes.

Quin alcalde, quins regidors i quins republicans! Perque indubtablement aquella proposició i aquell acort foren inspirats per un ample esperit de radicalisme, de progressisme i de republicanisme? — Un rei del sigle XIII? Ni aixó del sigle XIII devien pensar perque no ho saben. — Un rei? ¡A fora! ¡Per reaccionari i per retrògade! — devien dir els cultes, els ilustrats, els progressius alcalde Expresati i els quatre regidors i entre ells el per sempre memorable JOSEPH JUAN VALERO.

(Continuará.)

Aquest periódic está subjecte a censura eclesiástica.

Socials i Agrícoles

LA INCONSECUENCIA DEL SOCIALISME

II

Després de la guerra s'ha acentuada d'una manera llastimosa dins les classes proletaries de totes les nacions la falta de voluntat per el treball, fins al extrem de dur als legisladors a la implantació del jornal de vuit hores. Aquest temps, si tenim en conte la falta de brassos sobre tot dins aquelles nacions que han estat en guerra, no es suficient de cap de les maneres, per produir lo més elemental i necessari per la vida.

Així es que, si prest no ve una reacció que dugui al legislador mateix a senyalar excepcions en certs treballs, la vida se farà impossible.

I ara som en el punt de considerar lo que pensen els socialistes demunt aquesta materia. Per ells es un ideal el no fer res o destruir fins als seus mateixos germans, perque, si per la seua culpa, per les seues exigencies s'ha limitada la producció d'hem de creure que persegueixen cap bona finalitat?

Es més, els socialistes no volen que les masses obreres arribin a conquistar un ben estar, i ho demostra l'impediment que posen a tot contracte que fendeixi a augmentar els ingressos del jornal, fent per exemple hores extraordinaries de feina, que per ser extraordinaries haurien d'esser ben retribuïdes. D'aquesta manera priven la llibertat an els qui fent us dels seus perfectissims drets voldrien no estar ociosos, fins lleven l'esperansa que pugui tenir un obrer de augmentar amb el treball, els seus bens per treurer-ne profit, ja sigui per la familia o per la societat. Aixó es la llibertat i la germandat predicada per els nostres socialistes, llibertat que a la práctica se tradueix en una minva de producció, germandat que consisteix amb matar de fam i de necessitat a l'obrer que sense traves, fins podria dur una vida regalada.

El socialiste però no la vol a la felicitat dels obrers, vol que aquests mateixos obrers estiguin subjectes a les seues destrempanses, vol que siguin esclaus dels seus sindicats i que obeesquin cegament les ordres que desde aquells les dictin.

Impedint certs contractes i reduint les hores no es possible augmentar la producció i en conseqüencia vé el desequilibri i el mal estar.

En l'agricultura per exemple, es possible un cultiu intensiu amb aquelles limitacions? I tots sabem que l'agricultura nostra, sense un fort i molt intens

treball, no dona per pagar la feina precisa.

Per lo tant, l'aument de jornal amb la limitació d'hores ha de dur, farsosament a la crisis que estam presenciant.

Si se limiten les hores, que se deixi al manco treballar en temps extraordinari, temps que durá la sobreproducció necessaria per pagar bé i per, abastir el mercat.

Els sindicats catòlics treballen per donar al obrer el major ben estar, baix de la baste de la justicia i la caritat, en canvi es sindicats socialistes treballen per tiranisar l'obrer i durlo a la ruina amb la fi de tenir-lo sempre disposat per la revolta.

Els socialistes volen esser els monopolitzadors del obrer, perque si volguesen el seu benestar que les importaria la existència de associacions catòliques encaminades a donar aquell ben estar? Per ventura son ells els únics que poden sembrar el bé?

En les associacions catòliques no hi veuen altre finalitat que el foment de rigorancia (pobrets! però jo vos dic que lo que veuen es el camí que les fuig perque els obrers de cada dia se van desenganant i deserten de les seues files.

Així son els socialistes, prediquen ben estar i no deixen que els obrers el cerquin per si mateixos, prediquen germandat i l'amor de germans el demostren fent encarir les subsistencies amb les seues vagues, amb la revolta contínua, amb la poca feina.

Son els inemics de la societat i seguint l'exemple de França es necessari que d'una vegada siguin declarats facciosos; per la causa del ordre, per bé dels obrers, pel bé de la patria.

FLORIANA.

CULTIUS I BESTIA (1)

III

Queden les faves calsades i netes d'herbes i si aquesta darrera operació se fa amb saó, podem dir que l'anyada está casi assegurada si fins llavors du bona maia.

Romanen llestes de tota feina fins que mustiant-se ses bajoques i posant les faves la ceia negra demanen que les recullesquin.

Les faveres deuen segarse i no arrancar, i vos diré el perque. Si arrencam les faveres mos ne duim de la terra moltíssima sustancia la qual mos ha de servir per l'any qui vé fer blat i la duim a l'era amb ses

faveres fent per altre part que si guin més males de batre i encare que retorni amb so paús i polsegada an el femé i d'ell an el sementer mos estuviam se perdua que sufreix amb el transport i per els efectes del temps.

Segades les faves, recullides les gavelles i arreconades les garbes del sementer s'hi passen els pores i ovelles les quals apleguen les faves que haguessin pogut quedar i les herbes que nesqueren delans fins llavors i seguidament i en direcció creuada a la que duen els soles de les faveres, li dam una llaurada de 15 a 20 centimetres amb arada de pala i si la saó ho permet, esterrossat tot d'una, i així mos queda la terra en condicions de porer-la treballar dins el mes d'agost, i mentres tant ja la tenim que degut a sa llaurada acabada de dar se satura de sol i oratje.

Per aquí se sembra *fava rossa* i ara entra la *fava calenta* i així com sa fava rossa ha acabat per arreconar sa blanca perque dava més conte que ella, així també podem dir que sa fava calenta arreconará sa rossa.

La fava calenta, si be vol molta lleccó te se particularitat de voler estar molt clara a causa de goxá molt, lo qual fa estuviar molta llavor.

Ordinariamente solen sembrar de tres a quatre corteres per corterada i noltros amb sa fava calenta mos pareix que son suficients dues corteres per corterada. N'hem sembrades de moltíssim més clares i mos daren conte si bé no tot el que haguéssin pogut, lo qual creim solventar-ho augmentant de llevar.

Enguany que l'anyada no ha estada molt afavorida encare hem cullit de cinc corteres de sembradura (fava calenta) 60 corteres de faves.

L'Amo de Sa Clasta.

(1) Aquest article es la continuació del n.º 88 en el qual la bona voluntat dels lectors supós que haurá corregit un lapsus que va apareixer en el nom científic de la lavera que havia de dir *Faba vulgaris* i no *Fagus sylvatica*. Aquells articles se varen interrompre per causes estranyes a la meua voluntat. Pardonin els lectors.

Mestres Escoles i Nins

LES VACACIONS

Es arribat el temps del folgar, duen les mares, quant tornen els petits de l'escola anunciant que han donat principi les vacances.

Efectivament els nins, els pobres nins que han estat reclosos tot l'any dins les quatre parets de l'escola martelletjant el seu petit cervell amb *abverbios, preposiciones, tetraedros y reglas de compañía* beneeixen al sol que caldetja l'atmosfera en aquest més fins an el punt de fer decretar una temporada de vacances per massa calor. Es arribat per ells el temps de llibertat.

Descalços, en còs de camfà, amb ampla capell de pauma que a la força els imposen llurs mares, trescarán per fora vila, cercaran nius s'esqueixaran els calçons pujant dalt els arbres, se presentarán cada horabaixa a casua amb el vestit esqueixat guanyant-se una renyada i quatre esclafis, però els seus cossos se tornarán ágils i forts, ses cares esgrogueïdes durant el temps de classe recobrarán ses colors sanes, son pit deprimit de tant d'estar-se ajupit damunt els bancs de l'escola s'aixamplarà i respirarà amb més força que la manxa del ferrer.

¡Com no l'han d'anyorar an el temps estival els pobres nins de les nostres viles si per ells les vacances representen la llibertat, l'expansió, el joc, la salut, la vida...

* *

¿I el mestre? Pel mestre representen també les vacances un descans, si deim descans an el canvi de feina. El mestre, el bon mestre, baratarà la viciada atmosfera escolar per la del camp o pel salabrós embatol de la mar. Sa vida estival no será la reglamentada vida de clase, però la seua feina no demanarà.

El mestre que estima la seua professió pendrà alè per reprendre amb més coratge la tasca del nou curs que s'acosta i ferà un perllongat exámen de consciencia. Repassarà els carnets de notes qu'ha anat omplint durant l'any a cada impressió que reb dins l'escola. Repassarà els pro-

grames, retocant, afegint, esmotxant tot quant li vagin suggerint les noves lectures. Prepararà dibuixos, colecionarà lámines de revistes il·lustrades, ampliarà el museu amb les troballes que faci en ses excursions i sobre tot lletgirà molt, que si la meditació i l'observació de la naturalesa son el companatge, la lectura es el pa de l'ànima.

El mestre descansa, però no vaga. El descans del mestre durant l'estiu consisteix en imitar la formiga que no fa sino enmaguetzemar els queviures de l'hivernada.

Mestres de Mallorca, descansem del treball del curs que ha finit, però preparem tots el treball que intensament hem de dur a cap en el curs qui vé.

Un mestre.

Mestres qui se belluguen

Som moltes ja les vegades que hem citat en aquesta secció al Sr. D. Pere J. Horrach mestre nacional de Campos, i avui podriem descriure una partida d'actes en que ha pres part activa, discursos de propaganda, reunions fetes encaminades al progrés de la vila aont exerceix, festa escolar que acaba d'organisar etc. La labor del señor Horrach extraoficial, que es l'única de que mos ocupam, es heròica, per quant suposa una forta voluntat de treballar no sols p'el progrés futur sinó per l'actual.

N'hi ha qui creuen que'l mestre no s'ha de preocupar sinó dels nins, de la generació de demà, altres creuen que dins els pobles es precis treballar per encaminar també la generació de avui. Així ho ha regonescut el govern creant les classes d'adultes i fomentant les Associacions post-escolars. El mestre ha de ser un far potent que irradii llum en tota la població, una palanca que ajudi sempre a moure els pobles cap al progrés. Així ho ha entés el Sr. Horrach i per son treball mereix la més efusiva enhorabona.

Es senzi'lament esperansador el veure com no son ja sols els mestres-homes qui se mouen sino, que ja avui les Sras. Mestres deixen les comoditats casolanes i treuen les alumnes de'l seu poble perque els entri per lo vista lo que difícilment compendrien dins el recinte escolar.

Dª Catalina Pujol, mestra de Sant Juan organisa amb ses deixebles un viatge al balneari de St. Juan de Campos i obtengué un gran éxit.

Es de justicia tributar un calorós elogi al ardit mestre de Mancor D. Josep Cavaller el qual organisa un viatge escolar amb tots sos deixebles a Palma per visitar l'Exposició Regional d'Artá. L'escola de Mancor i els petits estudiants -excursionistes mos fan l'efecte i d'un punt de Suissa.

L'escola mallorquina evoluciona. Anam envant, envant, encara que a poc a poc. Be Sr. Cavaller.

Ortografia mallorquina B i P.

Dins Mallorca a penes se troben casos de confusió entre la *b* i la *p*. Tots els pobles en la conversa corrent les distingeixen perfectament. Sols colca acastellanisat o americanisat pot confondre-les per aixó no mos aturam a posar les regles per distingir-les com necessiten a Catalunya i altres parts.

Lo que a voltes se confón al escriure es la *b*, i la *p*, i per aquest motiu en volem dir qualca cosa.

Quant una paraula comensa en *ab*, *ob* i *sub* s'ha d'escriure amb *b* com *obsequi*, *abdicar*, *subjecte*. Però aquesta regla te varies excepcions que son: *apte*, *óptic*, *óptim* i els seus derivats, *aptitut*, *optimisme* etc. etc.

Quant aquest só está a final de paraula per regla general s'escriurá *p* v. g. *llamp*, *cop*, *cep* però tenguem en conta que en les paraules els derivats de les quals duen *b* també s'han d'escriure amb aqueixa lletra. Per exemple: *orb* s'escriurá amb *b* perque fa *orba*, *destorb* també perque forma *destorbar* i així de les demés. S'exceptúen *sap* de *sebre* i *cap* de *quebre*, les quals s'escriuen amb *p*.

A. F.

Del Passat i del Present

La darrera víctima de l'epidemia de 1820

Certament que mereix una particular memòria aquell qui fou el darrer de caure devall el peu de la terrible prova per que passà la nostra vila en la passada centúria; no precisament per el sol fet de ser qui posà, per dir-ho així, el punt final a aquella horrorosa epidemia, sino per la circumstància de ser un, qui mogut de l'esperit de caritat cristiana, vengué tot ple d'amor a auxiliar-mos, i tant desitjava sacrificar-se en benefici dels pobres malalts que, amb plegaria fervent i humil demanava al bon Deu li fes la mercè de ser ell el darrer de caure dins la malaltia.

Aquest héroe de caritat, fou el frare caputxí P. Bartomeu de Bunyola. Descendent d'Artá, d'on era natural sa mare n'Antonina Amengual (fía de l'amo en Pere Antoni i de na Margalida Pujol) qui se casà amb n'Antoni Sabater i Muntaner, vengué a n'aquest mon en la vila de Buñola, vila nadiua de son pare, el dia 18 d'agost de 1779 devés les 11 i mitja del dematí. Fou batiat en el mateix dia per lo Reverent D. Mateu Villalonga, per delegació del Rector D. Simó Masroig; foren padrins el Reverent D. Bartomeu Sabater Pizá, Vicari i D.ª Catalina Oliver. Li foren posats los noms de Bartomeu, Ramón, Bonaventura.

Dotat d'un bon natural, ajudat per la bona educació que plens de sollicitut li donaren sos virtuosos pares, aná cresquent i formant-se en sólids principis de religiosidat. Tant es així que arribà a enamorar-se de la vida religiosa, i pensant i meditant quina fora la relligió que escuiria, se determiná per fi a abraçar l'Ordre caputxina. Aquells exemplars freres absorbiren la seva atenció i ja en res pus pensava sino en so dia que, com ells, podria anar descals, sense capell, amb un hábit humil, fermada una corda a sa cintura. Manifestà aquests seus propòsits al R. P.

Joan Bta. de Sansellas qui llavò era el guardià del convent de Palma. Vegent el P. Guardià la rectitut d'intenció d'aquell jove-net, fetes les degudes informacions, l'admeté dins l'Ordre, vestint li l'hábit el dia 29 de novembre de 1801. Passat amb tota exemplaritat l'any de noviciat fou admès, per tota la comunitat, a sa professió solemne, que feu en mans del citat P. Joan Bta., actuant de testimonis els ex-Guardians PP. Ignaci de Mallorca i Miquel de Petra.

Poes son el detalls que's guarden de la seva vida, humil i austera dins els claustres caputxins. Dedicat, amb el marit de bel·ludiciencia, als estudis escolàstics, aprofitá moltíssim en tota el cose de coneixement, i una volta ordenat de sacerdot li conferiren el difícil ministeri de la predicació.

Però lo que corona més de gloria aquest piados frare caputxí, es el generós desprendiment amb que s'ofertí voluntàriament per a servir als pobres apestats d'Artá. Ell, juntament amb los PP. Josep de Santanyí, Mateu de Consell, Dionís de S. Jaun, Antoni, Llorens i Andreu de Mallorca, Fr. Fernando de Mallorca, corista, i els llecs Fr. Ciprià de Felanitx, Fr. Roc de Binisalem i Fr. Crispí de Mallorca, se presentá a n'el P. Felix Verí de Mallorca, qui llavò era el Guardià, i li demaná permís per assistir als pobres atacats. El P. Guardià els doná sa benedició i partiren animosament a explaiar la seva caritat.

Del P. Bartomeu se sab que aná a Buñola a despedir-se de sa familia, perque pensava o presentia que havia de morir víctima de la peste. Gran fou el sentiment de tot el poble qui sortí amb els ulls banyats de llágrimas a despedir al qui era considerat com una de les principals glories del poble. Tots procuraven besar-li l'hábit, les mans, el cordó i el rosari. Sa seva pobre mareta plorava més que nengú. Però el P. Bartomeu sentia la veu de Deu qui'l cridava a fer el sacrifici de sa propia vida en benefici dels pobres malalts.

De primer al P. Bartomeu se li encomaná la redacció i auto-

rizació de testaments per aquells malalts que havien de disposar de les seves coses, i després simultàniament tengué també baix el seu càrrec l'esment del tabost del Llatzaret de Bellpuig, i l'administració dels sacraments, en particular el de la confessió. Mogut de sa gran caritat si no refusava l'holocauste de sa propia vida, tanmateix volia excusar-se del treball, i així demanava al bon Jesús li fes mercè de conservar-li un raig de vida mentre hi haguessin malalts a qui atendre i que pogués ser ell que amb la seva mort tancés la porta a n'el terrible contagi.

El bon Deu el la seva súplica, com escolta sempre l'oració humil i fervorosa. El dia 7 d'agost en que caigué malalt el P. Bartomeu fou el darrer dia en que's registraren invasions. Arribant se l'enfermedat li foren administrats, per el P. Josep de Santanyí, els sacraments de la penitència i de la eucaristia el dia 9, i el de l'extremunció el dia 12 del mateix mes d'agost. En aquell mateix dia devés les 11 i mitja entregá plàcidament la seva ànima al bon Deu que li donaria la recompensa merecuda per la generosa caritat del seu cor.

Artá li deu estar eternament agraít. Artá l'ha de considerar com a propi, no sòlsament perque d'aquí foren la seva mare i els seus avis, sino també i principalment per el gran amor que mos tengué en venir a sofrir amb noltros, volgüent participar de les nostres penes, i estant joíós de tenir sa tomba on no pogué tenir el breçol. Sí, el P. Bartomeu de Bunyola es tot nostre; es nostre perque ell empleá les seves energies en nostre favor; es nostre perque ell mos doná sa propia vida per alliberarnos de la mort. Que Deu li recompensi eternament la seva caritat i que mos fassi la gracia de que «al cel el puguem veure»

* * *

NOTA.—Deixam la continuació de la Monografia de la peste llewantina per donar a llum aquest article biogràfic que mos ha remés el seu autor.

Plana literaria

A LA DAMISEL-LA PEPETA VERGÉS
(A. C. S.)

SEMPREVIVA

Quant més en tú la vida's depertava
obrint-se amb dols esclat
i més ton bel pensar amb tú'ns lligava
ab llassos d'amistat
la Mort que per ningú te mai espera
t'ha pres en lo seu vol
deixant aquesta llar avant riallera
llagada de condol.

Com lliri que'en lo Maig treu la florida
innaculat pujant
arreu sempre ta flaira beneida
anaves escampant.
Quant més dintre la llar el goig creixia
brollant del teu encis
els ànge's desitjant t'i companyia
t'han duita al Paradís.

Tu sempre en tots els llocs que't pre-
sentares
ton lema fou «fer bé»
i almoïna al desvalgut li procurares
guiada per ta fé:
Sembrares en ton pas durant la vida
virtuts amb gran anhel
cuidant guanyar la palma beneida
que't reservava el Cel.

Si dintre del teu cor jamai va entrar-hi
l'espurna del pecat
i'l cel haurás trobat al arribar-hi
obert de bat a bat,
recorda-t d'eixa llar que tant et plora
i prega al Deu Suprem
perque quant ens arribi la nostra hora
tots junts alla'ns trobem.

SOMBRA NEGRA

Fa temps que'm persegueixes i em
[domines,
que sento'l teu alé demunt ma testa,
brandant-la per l'abim de fi funesta,
que veig ja en son buit fons ont m'en-
[camines.

Si un peu vull assentar, vens tu i m'el
[torces
cuidant de fer-me fer mortal caiguda,
si intento, parant má, cercar ajuda,
li restes en ton baf totes ses forces

Si busco refrescar ma ardenta gola,
asseques fons i rius per llá ont passo;
si cerco un raig de sol perque'm cor-
[glasso
la soml'ra del teu ser tot ho ennuvola.

Arreu ont vaig cuidant flors oloro-
[ses
m'hideixes, amb ton pas, tan sols espines
que claven en mon cor ses púes fines
dexant-lo ple de llagues doloroses

T'esplaias amargant-me l'existencia;
et goses fent-me torce el meu projec-
[tes,
les presa dins mon cor i'ls seus afectes
destrotes tots d'un cop sense clemencia.

En ar no he sofert prou ta injusta
guerra?
No puc lluitar ja més; mes forces man-
[ques,
mon cor ja no glateix, els ulls s'em
[tanquen,
mon cor aclaparar ja cau en terra.

Fa temps que faig esforços de flaque-
[sa,
pro avui ja tinc perduda la batalla;
el cop que m'has donat, aquest no falla;
has ben clavat l'acer amb ta escomesa.

Acaba ¡per pietat! ta llarga brega;
avui que ja en mon cor tinc la ferida,
enfonsa mes l'acer, treu-me la vida,
que jo t'ho agrairé ma ¡Sombra negra!

CONRAT BAYÉ.

L'Ermita de Betlem

II

(Continuació)

Al any 1805 el Cardenal D. Antoni Des-
pnig i Dameto va proposar an els er-
mitants de Valldemosa que vengues-
sen a fundar-hi aquí una ermita per la
qual feu donació d'aquest terré el seu
propietari. Recorregut el lloc trobaren
just en aquest punt una torre ruïnosa
que semblava haver estat abans molí i
servia allavors per aixoplujar-se el
bestiar montanyenc. I en aquesta torre
romangueren de tot d'una els primers
ermitants mentre tant ells mateixos
anaven bastint lo més indispensable
per guardar-se de les inclemencies del
temps.

El viatger, que s'havia tret un carnet
de notes i anava apuntant seguit, seguit
replicá:—l'Oratori ¿se feu ja tot d'una?

—Inmediatament, —contestá l'ermitá
—Se feu un oratori provisional que se
acabá amb un any, de tal manera que el
dia primer de Juny de 1805, festa de la
Trinidad, el mateix Cardenal Despuig el
beneí i volgué celebrar-hi la primera
missa. Però es clar que els ermitans no
podien quedar satisfets amb aqueix
oratori provisional i pensaren cons-
truir-ne un altre més decent i més ca-
pós; s'encarregá el plá, al arquitecte D.

Juan Rosselló i en 1818 posá la primera
pedra D. Juan Dameto assistint-hi el
seu germá el Marqués de Bellpuig. Les
obres del nou oratori foren dirigides
per l'Ermitá Josep del Cor de Jesús que
era un intel·ligent picapedrer i amb
molt de temps i paciència fou cons-
truí i es el que V. acaba de visitar.

—Sabeu que es molt interessant lo
que anau diguent, ermitá. ¿I els retau-
les i pintures sabríeu dir-me d'ont pro-
cedeixen?

—El Sant Crist en agonía que heu
contemplat fa poc i que tanta veneració
té entre la gent cristiana d'aquesta en-
contrada fou regalat pel mateix Carden-
al Despuig, com d'ell també son els
més antics ornamentals necessaris per
celebrar. El P. Dionisi Sard, monjo de
la Cartoixa doná: el quadro del Naixem-
ent del Salvador, la Beata Catalina
Tomás L'Ecce Homo, Sta. Magdalena,
Sant Juan Bautista, St. Brú en el desert
trobat p'el comte de Calabria i la Ten-
tació de St. Antoni, pintats tots, manco
el de la Beata per Sr. Manuel Bazem,
de la Cartoixa. Les belles figures del
misteri del Naixement de l'altar major,
i el quadro de la Puríssima foren rega-
lades per D. Juan Dameto i Mossen
Juan Andreu, beneficiat de Sta. Eularia
de Ciutat regalá la campana.

—¿Sabríeu dir-me quant s'acabá l'o-
ratori nou?

—L'any 1824 se feu la festa de la be-
nedicció per D. Juan Dameto acompa-
nyat del seu germá el Marqués. Aquest
Oratori junt amb les portes, sacristia i
les dotze cadires del cor, sense con-
tar la feina feta p'els ermitans valgué
741 lliures i dotze sous. D. Juan Da-
meto en pagá 300 ll. i 18 sous. El senyor
Marqués 69 ll. i 15 sous i les 369 res-
tants les pagaren la ambdilgencia dels
ermitans.

—Segurament tindrà aquest ermitat-
ge qualca nota digne de figurar dins l'
historia.

—Permeteu-me, viatger, que vos
calli tot quant pugui tenir relació amb la
meua vida en aquest asceteri, que val
més resti amagat an els ulls del mon,
però si vos vull dir que l'any 1820 en
que 'ls pobles d'Artá i Son Servera es-
tigueren atacats de peste bubónica el
Superior l'ermitá Sebastiá i l'ermitá Jo-
sep passaren voluntariament a servir
els apestats del llatzaret de Bellpuig.
El Superior se sentí atacat de peste i
torná a l'Ermita aont se li feu una ba-
rraca dins sa clova i al tercer día
mori, enterrant-lo allá mateix ont s'hi
veu encara un caramull de pe-dres amb
que'l cubriren per defugir tot contagi.

—Ermitá, —digué alsant-se el viatger
—mirau que es admirable la virtut que
en aquestes altures queda amagada als
ulls del mon.

Acabaré.

Notícies i Comentaris

Al voltant de la conferència de Spa.

Un poble que reacciona

Sens dubte, la severitat exigida per els aliats i d'una manera especial per França en el compliment del tractat de Versalles i la proximitat de la conferència de Spa, va fer reaccionar d'una manera formidable al poble alemany, el qual així ho demostrà en les darreres eleccions parlamentàries, les primeres celebrades després d'haverse firmat aquell.

Els partits de dreta, *nacionalista* i *popular* han vist augmentar considerablement les llistes dels seus candidats triuants i es prou sabut que aquests partits no son partidaris de acomodarse a les exigències dels aliats.

El nou parlament està constituït en la següent forma contant de dreta a esquerra: Nacionalistes 70 (antes eren 20), Populars 68 (abans 28) Zentrum 88 (abans 87), Demòcrates 42 (antes 94) Socialistes majoritaris 108 (abans 165), Independents 78 (abans 20), Hannoverians que se sumen an el Zentrum 5, Agricultors 6 i classe mitja 4 que se sumen als populars, més dos comunistes.

Donada la nova composició del parlament, les dificultats per formar govern se presentaren per primera volta al president Ebert el qual conseguí a la fi que el nou canceller Fehrenbach formés ministeri amb caracter interiori per porer dur a Spa el pensament del poble alemany, desitjós de que se modificassin algunes clàusules del tractat en el sentit de fer possible el seu compliment. Ara bé la conferència s'ha celebrada i com era de preveure, no s'han entesos. I si bé els delegats alemanys tot i protestant han firmat el protocol presentat per els seus opressors es molt difícil preveure lo que passarà d'aquí endavant; amb tot, aquest sintoma ens fa veure de cada dia més llunyana la pau del mon ja que se suma an els que d'una manera bélica estam presenciant d'ensà de la gran guerra.

Rússia, Irlanda, Albania, Tur-

quia, Flandes, son altres tantes proves de que no es, desgraciadament, el reinat de la justícia el que impera demunt la terra.

LA CAPELLA DE MANACOR

Feia ja alguns números que volíem ocuparnos de la reaparició de la *Capella de Manacor* quant exuberancia de treballs d'última hora m's empraven tot l'espai de que disponíem i nos quedava per més envant.

Mes casi n'estam contents d'aquest per llonganient per poder compensar ocupantnos de tant bon mètode institució tributant-li la més fervent felicitació per l'èxit formidable que acaba d'obtenir dins Ciutat.

Una de les més grans glories de la Ciutat de Manacor és la *Capella*, institució artística que logrà a son temps cridar l'atenció de tota Mallorca i fins de Catalunya. La seua ànima era Mossen Antoni Pont el qual s'asentí un dia de Manacor i la *Capella* quedà desfeta naturalment com un cos sense ànima.

Tots els enumerats de Mallorca, la plorarem an aquella desaparició perque amb ella desapareixia l'única veu que llansava gemecs per la patria emortuïda, que recordava les gèntes del avior, que despertava la nova generació amb himnes patriòtics. Aquesta veu restava muda i tant com el ànima de l'ànima mallorquina la ploraven els manacorins que a la fi han reaccionat: els vells cantors han entusiasmat an els novells, s'han comunicat nou entusiasme, han lograt que Mossen Antoni Pont, resident a Lluçmajor tornés informar aquell cos, i dirigís son cant i ho han prés amb tanta valentia que han conseguit en sa soptada reaparició dos èxits colossals un a Manacor i l'altra ultimament a Palma.

Sembla que en el temps que la crisalida ha romàs adormida dins sa gatzona s'ha metamorfoseada de tal manera que al sortir nova pepallona ha recobrat encara colors més vius i brillants que'ls que abans l'adornava.

No han estat sos primers cants, sols una mostra, un baluceig d'infantó, ha estat un programa de massa coral en plena vida, un programa digne d'un vell orfeó. No sembla que mai haja estat adormida la *Capella*, sino que fés ensaïes en lloc ocult i que haja sortida a llum després d'anys i anys de secreta preparació.

Cansonetes de malaurats artistes mallorquins, armonisacions de cants populars, composicions den Vives Bach, Palestrina, Victoria, etc son estades les escullides per sortir novament a rotlló i que han assolit l'èxit esclatat per la *Capella*.

Ella i son direct r mereixen la enhorabena més coral i tot donantli pregam a Deu que li multipliqui els èxits i li doni una llarga vida per desxonfir la nostra encara adormida Mallorca i netejar-la de les impureses forasteres que te avui escampades i que han arribades ja a florir en les boques de les pastorettes de les valls més amagades.

DE LA MANCOMUNITAT

Pocs dies després d'haver enviat a la imprenta el meu escrit del núm. passat fent un comentari a la bona idea demostrada per el Consell Permanent de fundar un periòdic de fundar un semanari per el millor èxit de la obra, nos sorprengué l'aparició d'una nova convocatòria a reunió per... i si acés acordar la dissolució.

Justiment! En la única ocasió que mos havíem sentit un poc optimistes mos ne duguerem aquest desengany.

Ja fa temps casi en el seu comentament escriguerem la nostra opinió, la poca confiança que teníem en la vida d'un organisme integrat casi en sa totalitat per elements caciquistes, mancats completament de idealitat, representants de pobles que no tenen cap desig d'alliberarse i viure la vida real de tot esser major d'edat, de pobles que se senten ben representats con tal de porer conseguir una cartera o una subvenció per medi de les infuències (com si no hi hagués res de justícia), de pobles que no veuen altre camí que l'estar subjectes a un tirá qualsevol el qual en tenir un acta de diputat o els diputats dins els puny, poc li importa aquell qui l'ha posat dalt el pedestal de pobles en fi que estan encare en es llims i des saporem dir ignoren lo que está passant dins el mon...

Mes, al veure que després d'una partida d'impertinències d'ordre caciquil, sortia encare unes veus desitjoses d'anar envant i treballar sens descans per arribar la barca a port, fugint d'aquells qui en la protesta i la grosseria troben el camp apropiat per les seues campanyes, vertaderament un caminó de salvació aparegué devant la nostra vista.

Ara, emperó, tot ha canviat. La darrera convocatorià mos umpl de pessimisme i veim ja molt aprop un final desastrós: la dissolució. No hi ha espiritualitat, no hi ha civilitat, ni tan sols trobam instint de conservació.

Esperem a fer el darrer comentari després de la reunió.

Pagés.

D'Artá i sa Comarca

CENTENARI DE LA PESTE

En el mes de novembre de l'any passat ja cridarem l'atenció del nostre Ajuntament, autoritats e institucions de la nostra vila sobre el fet de cumplir-se enguany els cent anys de la terrible epidemia que, tantes vides segà dins el nostre poble i els altres de la comarca llewantina.

Es just que les generacions d'ara se recordin dels episodis més culminants de la nostra historia i vessin en agrahiment p'els qui no repararen en donar llur vida per salvar la dels nostros avis. I si no partim els qui coneixem per l' historia els noms dels hérois d'aquella tragedia, no hem d'esperar que ho fassen els demés.

Un venerable caputxi resident a Ciutat ha presa la iniciativa per honrar com se mereixen els frares d'aquella orde benemérita que vengueren a ajudar-nos en la nostra desgracia i molt especialment al P. Fr. Bartomeu de Bunyola del qual nos ocupam en la plana histórica d'aquest número i en snfragi del qual a Bunyola se celebrará un funeral.

Així ho fan els pobles que volen esser dignes, nobles, cults i agrahits, per aixó una volta més vocam a les portes del Magnífic Ajuntament, en cap del qual hi ha un batle jove i que te proves donades d'estimar el nostro passat, perque recaptant l'ajuda de la Caixa Rural, el Sindicat Agrícola demés entitats i personalitats que poden fer costat an aquest projecte, organísin un acte digne del nostro poble i del episodi que commemoram.

I ja que hem donada l'idea, mos perdoni la Comissió que an aquest fi s'organisi, si sense ser obstacle de poder-se celebrar tots els actes que ella cregui pertinents m'atrevesc a apuntar-ne alguns que m'ocurreixen.

Primer. Celebració d'uns solemnis-sims funerals en sufragi de totes les víctimes de l'epidemia.

Segón. Gran manifestació popular per anar a descobrir les retjoles de tres (o més) carrers dedicats un al bisbe Dor. Vallejo que tant va fer a favor de la Comarca en aquells tristíssims dies; altre al P. Bartomeu de Bunyola, heroi de la caritat i darrera víctima de la peste, i al metge catalá D. Bonaventura Casals que dirigí tot l'expurgament i al retribuir-lo l'Ajuntament amb 500 duros per sos treballs el cedi voluntariament aqueixa cantitat per la creació d'un hospital en la nostra vila.

Tercer. Colocació de la primera pedra d'un monument sencill que s'aixecaria en mig de la Plassa Nova recordant el fet, les víctimes, les persones que mos ajudaren i els pobles que amb sos donatius afavoriren el nostro.

Cuart. Una vetiada merológica per la qual se convidarien tots els artanencs que viuen o no aquí que puguin pendre part activa en ella.

Perdoni la Comissió si mos hem adelantats a senyalar un pa, a lo qual mos ha moguts no més el desi, de que la celebració d'aquest centenari sia una festa hermosa que honri a la nostra vila.

CRONICA DE CANOSTRA

METEOROLOGIA.—Temps fort, calor estival. Dia primer feu una xalocada grosíssima i ploqué un poc al mati.

AGRICULTURA.—Se bat a les totes. La cullita es estada molt prima en general. La fruita va be. Les metles ja baden i n'hi ha moltes. L'oliva casi ja es trencadora. Tot ve enguany més adelantat.

ESTAT SANITARI.—Com cada any an aquest temps proven d'entrar les febres, hi ha alguns casos, encara que per ara no revesteixen gravetat.

MORTS. Casi repentinament morí dia primer na Maria Fran, fía d'Antoni Maria, de resultes de part. Dia 13 s'ha mort en Pep de Sa Torre, revisor del fil del telegraf. Al cel sien ells.

VIATICADA.—Hei está, per gravetat, na Magdalena fía d'en Martí Singunyol, casada amb en Buflo des Carré des Ponterró.—Que Deu l'assistesca.

DESGRACIES.—Ha estat una quinzena de girar carretons aquesta. Dia 3, an el creuer de Calarratjada amb el carregador girá un carretó aont hei anava D.ª Antonia Sáncho, mestra jubilada la qual rebé fortes confusions especialment an el bras dret. Els altres que hi anaven també reberen alguns cops. Dia 4 devers Son Pujol girá el carretó de Sa Canova, fent-se molt de mal el nabot de l'amo al qual hageren de donar set punts an el cap. També aquesta setmana ha girat el carretó l'amo'n Tomeu de Son Doblois i gracies a Deu no ha tengudes males conspquencies.

NOUS TITULATS.—Després de brillants exámens ha obtingut el títol d'enginyer D. Albert Blanes Boissen i el carreg d'Alferez D. Sebastia Feliu Blanes. Els-e felicítam, com també a ses respectives families.

AUSENTS.—Dia 6 s'enterná cap a América D. Pere Picó (a) Salem que ha passat una llarga temporada aquí. Amb ell s'en es anat també D. Rafel Quetglas (a) Carrillo. Bon viatge i prosperidat.

NOMANAMENT DE RECTORS.

—Entre els nous destins de Rectors, per efecte de les darreres oposicions van anomanats: Rt. D. Sebastia Esteva, natural d'Artá, per la Seu de Ciutat, el nostro Rt. D. Gabriel Muntaner per Sta. Eulalia, el de Capdepera Rt. D. Juan Torrandell per Bunyola i el de St. Llorens Rt. D. Jaume Pascual per Alaró. Rébighen tots l'enhora bona més coral.

REGISTRE

Naixements.

Juny

Dia 3, Pere Jaume Sáncho Berges; 5, Antonina Llitesas Guiscaféré; 5, Margalida Forteza Bonnin; 5, Magdalena Forteza Bonnin; 6, Maria Negre Escanellas; 13, Pere Sancho Sansó; 13, Damiá Bisbal Espinosa; 13, Damiá Casellas Grau; 13, Mateu Sancho Morey; 13, Margalida Sureda Dalmau; 16, Bárbara Esteve Cursach; 16, Maria Esteve Cursach; 18, Antonina Amorós Pascual; 18, Magdalena Amorós Pascual; 20, Gabriel Cursach Torres; 22, Antoni Genovart Estrany; 26, Maria Pastor Planissi; 27, Francesc Palou Pastor; 27, Gabriel Sureda Oliver; 28, Manuela Ginart Blanes; 29, Isabel Alzamora Alzamora; 29, Antoni Amorós Moragues.

Juliol

Dia 2, Miquel Jaume Pastor; 2, Margalida Galmés Frau; 2, Monserrada Casellas Esteve; 4, Monserrada Villalonga Ginart.

Morts

Juny

Dia 6, Pere Massanet Perxana casat, 64 anys, catarro intestinal; 9, Magdalena Garau Amorós (a) Malindra 9 anys, meningitis; 13, Francesc Tous Sureda (a) de Morell, 55 anys, casat, Tuberculosi renal; 14, Magdalena Sáncho, Carrió (a) 59 anys, casada Bronquitis crónica; 16, Maria Cursach Gamundi, (a) Rafal, 34 anys, casada Septicèmia puerperal; 18, Margalida Sureda Dalmau, (pàrvula) debilitat congénita; 18, Antonia Amorós Pascual, (pàrvula) stropsia; 19, Catalina Dalmau Miquel, Moreya, 29 anys, casada cardio patia; 19, Magdalena Amorós Pascual, (pàrvula) Atropsia; 24, Miquel Amorós Sáncho, (a) Des Recó 78 anys, casat apoplegia; 25, Catalina Massanet Sureda, (a) Murtona 63 anys, casada cercoma; 29, Bárbara Ferrer Ginart, (a) Figuerota, 60 anys, viuda enteritis; 29, Juan Terrassa Nicolau, De les Eres 83 anys, Uremia.

Juliol

2 Maria Frau Perelló, (a) Carbenera, 23 anys, casada Hemorragia partuna; 3, Miquel Garau Alzina, (a) Melindro, 45 anys, casat gripel'forma cerebral.

Gran Colomado Artanenc

d'en GUIEM BUJOSA (a) Ganancia

SE VENEN BONS I BARATO

Comestibles de tota casta, licor, dolces, galletes, etc., etc. ● Grandiós surtit e Perfumeria

Aquesta casa es s'única depositaria dins Artá del ANIS TUNEL

Fixau-vos be en sa direcció: CARRÉ DE PALMA 3 ARTA

L'agencia Bujosa (e) Ganancia serveix amb esment, puntualitat i barato qualsevol encàrrec se li fassa per Ciutat i pels altres pobles de Mallorca

Despaig a Artá i CARRÉ DE PALMA N.º 3 - Despaig a Palma: ESTANC DES BANC DE S-ODI

GRANDES ALMACENES

San José

DE

Vda. Ignacio Figuerola

Laneria	Zapateria	Pañeria	Bordados
Lenceria	Confecciones	Pañoleria	Tapicerias
Camiseria	Corseteria	Corbateria	Alfombras
Merceria	Sederia	Bisuteria	Perfumeria

ABRIGOS CAPOTES PALLIZAS IMPERMEABLES

Articulos para luto -- Géneros de punto -- Bastones
y paraguas -- Artículos de viaie

SASTRERIA - MODISTERIA - CAMISERIA

Mantas de Lana - Chanclos de Goma

Gran sección de Peleteria

Ventas al contado - Precio fijo - Teléfono, 217 - PALMA - *Esta casa no tiene sucursales*

La Fonda Randa, de Esteva

Carré de Palma, 48 - ARTA

S'ES OBERTA FA POC. TOT ES NOU
I LLAMPANT. SERVICI ES MERADISSIM

Prontitut

SEGUREDAT I ECONOMIA

Ensaïmades i panets

En lloc se torben millós que a la

PANADERIA **Victoria**

ES FORN NOU

D'EN

Miquel Roca Castell

A sa botiga hei trobareu sempre pans, panets,
galletes, bescuits, rollets, i tota casta de pasticeria

TAMBE SE SERVEIX A DOMICILI

Netedat, prontitut i economia

DES PAIG Carrer de Palma 3 bis. ARTA

GRAN BOTIGA

D'EN

JUAN VICENS (a) JAN

Ven de tota casta de articles, comestibles, galletes, etc

ES REPRESENTANT DE SA PERFUMERIA

L. CACCIO

TE DEPOSIT DE MAQUINES DE COSIR

Paff i Ancora

Com també tota casta d'instruments musicals. Bandurries, Guiterres, etc.

Tip. Católica de Ferrer i Sureda - ARTA

DISPONIBLE